

Николай Николов / Nikolay Nikolov

УБИЙСТВОТО НА МИЛТОКИТ В ИСТОРИКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИ ПЛАН

The Killing of Milthocytes in Historico-Anthropological Perspective

Abstract: Milthocytes was a leader of two Thracian revolts – one against the Odryian ruler Kotis and another against Kotis’ son and successor to the throne, Kersebleptes. Because of his role in the second revolt, Milthocytes was executed, and according to the ancient authors, the rebel’s death came through a strange way of killing. The description of his specific execution reminds us of the bloodless forms of killing, practiced by the early societies in the Americas, Asia, Africa, and Australia, studied by sociocultural anthropologists. Thus, by adopting the historico-anthropological approach and, in particular, the comparative method of anthropology, this paper aims to explain the meaning of Milthocytes’ execution.

Keywords: Ancient Thrace, Odrysians, Milthocytes, early societies, Comparative Anthropology, royal blood, blood taboo

„Понеже при траките няма обичай да се убиват един друг, той беше убеден, че Милтокит ще бъде спасен, ако бъде отведен при Керсеблепт, и затова го предаде на вашите врагове, кардианците. А те, като взеха и него, и сина му, отведоха ги на една лодка в морето. Там заклаха сина му, а самия него удавиха...“

(Демостен, „Срещу Аристократ“, 352 г. пр.н.е.)

„Понеже знатната кръв на Дахомей не може да бъде проливана, провинциите се от знатния род са удавяни или удушавани. Обичайно на тях им се връзват ръката и крака, отвеждани са в морето с кану и са хвърляни във водата...“

(А. Б. Елис, „Еве-говорешите народи по Робското крайбрежие на Западна Африка“, 1890 г.)

През 360/359 г. пр.н.е. Одриската държава навлиза в тежка криза – убийството на одриския владетел Котис I отприщва процеси, които завинаги ще оставят своите следи върху най-влиятелното тракийско военнополитическо формирование в страната. Смъртта на владетеля заварва одрисите в изключително сложна обстановка – от една страна, с неудържими темпове продължава

противопоставянето между тях и Атина за контрол над Тракийския Херсонес и прилежащите му проливи, а от друга, в самите недра на Одриската държава се разразява разцепление, иницирано от фигурите на Аматок и Берисад, които се обявяват против Котисовия син и приемник на престола – Керсеблепт. Резултатът от застъпването на всички тези процеси в крайна сметка ще доведе до подялбата на Одриската държава на три отделни владения, но преди това, в „преддверието“ към това злощастно за одрисите събитие, се разиграва един ключов момент, определян от античните автори като конкретен повод за разразилата се конфронтация между Керсеблепт и двете амбициозни тракийски династи, а именно – екзекуцията на въстаника Милтокит. Този момент се оказва и повод за написването на настоящото изследване, чийто основен обект е актът на умъртвяване на въстаника.

Милтокит е известен от изворите като предводител на две въстания в Тракия – едно срещу одриския владетел Котис и друго – срещу неговия наследник Керсеблепт. Именно поради ролята си във второто въстание Милтокит намира и своята смърт, но тя не е в резултат нито на гибел в хода на сражение по време на въстаническите действия, нито на форма на лична саморазправа от страна на одриския владетел, последвала тяхното потушаване. Специфичният метод на умъртвяване на въстаника предизвиква вниманието още на древните автори и макар те да се опитват да му дадат някакво обяснение, техните описания загатват за наличието на далеч по-дълбоки мотиви и традиции, които движат поведението на участниците в разглежданото събитие. Тяхното разясняване е възможно благодарение на постиженията на социокултурната антропология и, по специално, на нейния сравнителен метод, който обръща специално внимание на обичаите, свързани с умъртвяването сред т.нар. ранни общества, както и на съображенията и значенията, влагани в един подобен акт. По този начин, чрез възприемането на подобен историко-антропологически подход, настоящата статия има за цел да анализира в още по-големи детайли специфичното убийство на Милтокит, а също така и заложените в този акт мотиви, резултатите от които ще разяснят допълнително характера на някои моменти, а оттам и на произтичащите от тях процеси и тяхното отношение към кризисната ситуация в Тракия след смъртта на Котис.

Както стана дума в увода на настоящата статия, Милтокит е известен от изворите като предводител на две въстания в Тракия, като първото датира от времето, когато на трона на одрисите все още се намира Котис I. За него ни известява **Демостен**, който в речта „*Срещу Поликъл*“ съобщава как към 24 Метегейтнийон, по времето на архонта Молон (август/септември 362 г. пр.н.е.)¹, Тракия вече е обхваната от въстанието на Милтокит. Изворът изрично отбелязва, че то е насочено срещу одриския владетел, като водачът на бунта дори провежда пратеници до Атина, които предлагат съюз на полиса и молят за изпращането на подкрепления, в замяна на което предводителят на въстанието обещава да възстанови контрола им над Тракийския Херсонес². Сведението за въстанието е потвърдено и във фрагмент от пета книга от „*История на*

Атина“ на *Филохор*³, а за неговата развързка научаваме от друга Демостенова реч – *„Срещу Аристократ*“, в която се казва, че Милтокият, след като не получава съществена подкрепа от Атина, прекратява съпротивителните си действия, което позволява на Котис отново да си възвърне контрола над Хиерон Орос и своята хазна, а самият предводител на въстанието е помилван от одриския владетел⁴.

По традиция, в историографията е приета позицията, че като крайна цел на това въстание Милтокият е преследвал овладяването на одриския престол, като вследствие на тези съждения редица родни изследователи допускат възможността въстаникът да е лице със знатен произход, а някои от тях дори го идентифицират с едноименния тракийски наемен командир, споменат от Ксенофонт относно хода на битката при Кунакса⁵. Що се отнася до акта на помилването, той се разглежда като следствие от спазването на съществуваща сред траките традиция, според която при тях имало обичай да не се убиват един друг⁶, но повече върху нея ще се спрем след малко.

След смъртта на одриския владетел Котис⁷ Демостен съобщава, че Милтокият отново вдига въстание, в което отново търси благосклонността на Атина⁸. Един фрагмент от *„История на Филип*“ на *Теопомп* дава допълнителни подробности, съгласно които Милтокият се надига срещу Керсеблепт и с помощта на Питон и Хераклид събира значителна армия. Първоначално успехът е на страната на въстаника, който съумява да овладее някои пунктове в Тракия, но в крайна сметка, по вина на някой си Смикитион, той е пленен и убит⁹. Същата информация е препотвърдена и в *„Лексикон към Демостеновата реч срещу Аристократ*“¹⁰. Развоят е отразен и от самия Демостен, благодарение на когото разбираме, че въпросният Смикитион предава Милтокият в ръцете на служещия на Керсеблепт наемен командир Харидем, който именно определя и фаталния край на Милтокият. Поради обстоятелството, че именно актът на убийството на предводителя на въстанието е тема на настоящото изложение, ще си позволим да предадем в пълен вид визирания откъс от словото на Демостен: *„Понеже при траките няма обичай да се убиват един друг*¹¹, *той* (т.е. Харидем – б. а.) *беше убеден, че Милтокият ще бъде спасен, ако бъде отведен при Керсеблепт, и затова го предаде на вашите врагове* (т.е. враговете на Атина – б. а.), *кардианците. А те като взеха и него, и сина му, отведоха ги на една лодка в морето. Там заклаха сина му, а самия него удавиха ...*“¹².

Ораторът изрично отбелязва, че убийството на Милтокият довежда до бурни реакции в страната¹³: *„От това всички траки бяха възмутени, а Берисад и Аматок се обличиха*“, вследствие на което те двамата се съюзяват с атинския военачалник Атенодор и съвместно предприемат агресивни действия спрямо Керсеблепт и неговия командир Харидем¹⁴. Резултатът от последвалите конфронтации вече беше изведен – рухване на унитарната Одриска държава и обособяването от нея на три самостоятелни династически владения¹⁵.

Нека се абстрахираме от съдбата на Одриската държава, както и от самата конкретна историческа ситуация, като вместо това се концентрираме вър-

ху този толкова възмутителен (поне според Демостен) акт на умъртвяване на Милтокиит. Неговото значение и осмисляне е невъзможно, ако се уповаваме единствено на сведенията от писмените извори, поради което именно е необходимо да се опрем на инструментариума на социо-културната антропология и нейния сравнителен подход.

Във втората част на трети том на „*Златната клонка*“ Джеймс Фрейзър пише, че за т.нар. ранни общества „... е обичай *кралска кръв да не се пролива върху земята*“¹⁶. Поради тази причина, когато все пак се наложи дадена знатна фигура да бъде убита, тя бива умъртвявана или посредством някакъв безкръвен метод, или по начин, чрез който да не се допусне кръвта ѝ да се стече върху земята, като е важно да отбележим, че под „земя“ в случая се разбира самата почва¹⁷. На същата практика обръща внимание и Уилям Робъртсън Смит, който смята, че практиката е прилагана като традиционен начин за умъртвяването на владетели, особено чужди, които са попаднали в плен¹⁸. Що се отнася до съображението зад самата забрана, той го обяснява, като се позовава на откъс от Стария завет, свързан с убийството на Авел от Каин, в който се казва: „*И рече (Господ): какво стори? Гласът на братовата ти кръв вика от земята към Мене; и сега проклет да си от земята, която е отворила устата си да приеме братовата ти кръв от твоята ръка*“. У. Смит смята, че именно страхът от подобно наказание стои в основата, върху която сред редица народи се развиват сходни представи, съгласно които **не е ли пролята кръв (или поне не директно върху земята), тя няма да търси отмъщение**¹⁹. Очевидно умъртвяването на Милтокиит и сина му наред морето може да се „впише“ в рамките на една такава практика, но за възприемането на подобна хипотеза, а респективно оттам и на произтичащите от нея констатации, се изисква много повече от „вписване“ в една бегло шрихована типологична характеристика. Поради тази причина, за да изведем и обосновем тенденциите и характера на подобна типология, в следващите редове ще насочим вниманието си към известията относно общества от различни епохи и/или точки на света, които визират съблюдаването на подобна практика от системата на кръвните забрани.

БЛИЗЪК ИЗТОК

В историческата хроника на мюсюлманския автор ал-Табари (839–923 г.) – „*Tārīkh al-Rusul wa al-Mulūk*“ („История на пророците и царете“), е предаден разказ от III в. от н.е., посветен на смъртта на владетеля на Танух, който е убит по заповед на палмирската царица Зенобия (в извора името ѝ е предадено в арабската форма „ал-Забба“). Умъртвяването на въпросния владетел е извършено с изключително внимание, като първоначално Зенобия го упоява с вино, след което нарежда да му бъдат разрязани вените на ръцете, а стичащата се кръв да бъде събирана в специално поставена за целта златна купа, като тя изрично нарежда да не се допуска проливането на кръв извън съда, тъй като „...на нея ѝ е било казано, че ако капка от неговата кръв падне извън купата, кръвта му ще бъде отмъстена“²⁰. Легендарният характер

на разказа е неколkokратно отбелязан в историографията, но по отношение на разглежданата проблематика не е от значение неговата достоверност, а конкретно визираният метод на убийство.

МОНГОЛИ

Елементи от подобен род кръвни забрани се наблюдават и сред монголите. В написания в последните години на XIII в. *“Il Milione”* („Милионът“)²¹ **венецианският търговец и пътешественик Марко Поло (1254–1324 г.)** разказва за въстанието на областния управител Наян срещу монголския владетел Кубилай хан (1260–1294 г.), внук на Чингис хан. Въстаникът също произхождал от рода на великия завоевател, тъй като бил потомък на един от братята на Чингис хан, поради което претендирал върху върховната власт над цялата империя. Въпреки това Кубилай хан съумял да срази силите на своя опонент, а самият Наян бил пленен. След това монголският владетел незабавно наредил пленникът да бъде убит тайно, като Поло изрично подчертава, че това спонтанно решение се дължало на опасенията на самия Кубилай хан, че можел да бъде принуден да помилва Наян, тъй като бил негова плът и кръв. В случая може да допуснем, че индиректно се загатва за съществуването на обичай, сходен с този при траките, съгласно който знатните фигури не бива да посягат един на друг, вследствие на което Кубилай хан бил принуден да прояви милост към Наян, както Котис помилвал Милтокият, след като потушил първото му въстание. Още един момент, върху който разказът поставя акцент, е самият начин, използван за умъртвяване на въстаника: Наян бил увит в килим и влачен, след което бил удрян от подчинените на Кубилай хан, докато не издъхнал. Венецианецът твърди, че владетелят на монголите постъпил така, понеже не желал да пролее кръвта на свой роднина върху земята и пред очите на Небето и Слънцето²².

Описанието, дадено от Поло, кореспондира с информацията, регистрирана от **доминиканския монах Риколдо да Монте ди Кроче (1243–1320 г.)**. Последният в периода 1288–1291 г., в хода на мисионерската си дейност из Близкия Изток написва пътеписа *„Liber peregrinacionis“*, известен още и като *„Itinerarium“*. В него той предоставя и някои сведения за бита, културата и обичаите, разпространени сред монголите, като в контекста на настоящото изследване интерес представлява известието му, че монголите приемали отнемането на човешки живот като нещо тежко и сериозно, поради което избягвали да убиват, освен ако нямали друг избор. Това важи с особена сила за техните владетели, като италианският автор обяснява, че ако все пак се наложило един предводител да отнеме живота на друг, например за да извоюва правото си на власт, той подхождал с изключително внимание и без кръвопролитие, защото сред монголите доминирало правило, съгласно което *„...абсолютно неприемливо е кръвта на Великия кан да се пролее върху земята, но е приемливо той да бъде удушен“*²³.

ЦАРСТВО СИАМ (ТАЙЛАНД, ЮГОИЗТОЧНА АЗИЯ)

Симон дьо ла Лобер (1642–1729 г.) е френски дипломат, който в качеството си на водач на посланическа мисия прекарва последните месеци на 1687 г. в Сиам. След завръщането си във Франция, по нареждане на крал Луи XIV той описва своите пътувания в труд, публикуван през 1691 г. под заглавието „*Du Royaume de Siam*“. Както става ясно от заглавието, в своето съчинение Лобер засяга редица елементи от традициите не само на жителите на Сиам, а и на техните знатни представители. Лобер пише, че едно от най-почитаните и спазваните от тях правила е забраната да се пролива кръвта на владетел или на представител на неговия род²⁴. Поради тази причина, когато все пак се налагало да бъде физически ликвидирано лице от тези среди, хората прилагали различни безкръвни начини, чрез които да го умъртвят като например подлагане на глад до смърт, разнородни форми на удушаване или полагането му върху дебел ален плат, последвано от налагането му с пръчки от сандалово дърво в областта на корема²⁵.

Отново от същия период и отново от района на Сиам идва още един пример за въпросната кръвна забрана. Той е свързан с убийството на владетеля на Сиам през 1688 г., отразено от **шотландския мореплавател Александър Хамилтън**, който прекарва известна част от живота си (между 1688 и 1723 г.) именно в района на Източните Индии. Впечатленията и наблюденията си той описва в т.нар. „*A New Account of the East Indies*“, публикуван през 1811 г. в осми том на поредицата „*A General Collection of the Best and Most Interesting Voyages and Travels*“. В него Хамилтън разказва как един прославил се чрез успехите си военачалник на Сиам влязъл в конфликт със своя владетел, който, в резултат на това и на огромната подкрепа, с която се ползвал военачалникът, бил свален от власт и убит. Относно самото убийство обаче Хамилтън отбелязва, че било извършено съобразно местните традиции („...*по начина, по който били третираны престъпници с кралски произход или най-близки по кръв кралски родственици мъже, обвинени в углавни престъпления*“)²⁶, вследствие на което сваленият владетел бил поставен в голям железен котел и удрян с дървени чукала, за да не се допусне досег на неговата кръв със земята, като изрично се казва, че тази практика е продиктувана от съображението, че „*нищо капка от кралската им кръв не трябва да бъде пролята върху земята, тъй като според тяхната религия би било велико неблагочестие божествената кръв да се смеси с пръстта*“²⁷.

Друг конкретен пример за съобразяване с въпросния елемент от системата на кръвните забрани сред народа на Сиам е описан от **немския пътешественик Енгелберт Кемпфер (1651–1716 г.)**. В изданието след смъртта му труд „*The History of Japan*“ (оригинално заглавие на немски: „*Neuertes Japan*“ – „*Япония днес*“)²⁸ освен за островната страна, той оставя данни и за Сиамското царство. Така във връзка със заговора в сиамския владетелски двор от 1689 г. Кемпфер предава как двама от братята на владетеля, поради съмнения за участие в разигравания се комплот, са убити, като и в този случай отново прави

впечатление спецификата на извършването на този акт – братята са изведени извън града, при разположения наблизо храм, където били пребити до смърт с тояги, направени от сандалово дърво, поради „почитта към кралската кръв, която не позволява проливането ѝ“²⁹.

Френският мисионер Жан-Батист Палегоа (1805–1862 г.) също оставя записки за обичаите на народа на Сиам – „*Description du Royaume Thai ou Siam*“. Неговите сведения са изключително ценни, тъй като през 1841 г. Палегоа е изпратен в Източен Сиам, където с течение на времето съумява да установи добри взаимоотношения с местния владетел Монгкут (1851–1868 г.), с когото дискутират всевъзможен род теми, което позволява на мисионера да се запознае отблизо с различни елементи от местните обичаи и култура. Така например научаваме, че дълго време в Сиам смъртното наказание било често прилагана присъда, но в по-ново време то се прилагало предимно спрямо провинили се знатни лица и/или бунтовници. Палегоа дава примери с неверни владетелски съпруги и въстанали знатни фигури, спрямо които се прилагал специален метод за умъртвяването им, заключаващ се в зашиването на даденото лице в кожен чувал заедно с голям камък и хвърлянето му във водата, като във всички тези случаи френският мисионер обяснява действията на местните хора със съображението, че те никога не трябвало да проливат знатна кръв³⁰.

ЦАРСТВО ТОНКИН (ВИЕТНАМ, ЮГОИЗТОЧНА АЗИЯ)

Допълнителен пример за този род практики откриваме отново в поредицата „A General Collection of the Best and Most Interesting Voyages and Travels“, този път в нейния девети том от 1811 г., в който е поместен трудът на **живелия през втората половина на XVII в. Самюел Барън** – „*A Description of the Kingdom of Tonqueen*“, публикуван за първи път през 1685 г. Авторът има пряк контакт с жителите на Тонкин³¹, сред които живее във времето между 1678 и 1682 г., като самият той има лична връзка със страната, понеже неговата майка е от местното население. В съчинението си Барън пише, че когато местните трябвало да убият някого, те го обезглавявали, като **единствено изключение правили спрямо тези със знатно потекло, които били умъртвявани посредством удушаване**³². В случая авторът не отбелязва дословно, че тази мярка се прилага, за да се избегне кръвопролитие върху земята и последващите това прегрешение беди за общността, но на практика то се подразбира от демонстрираното съображение и специално отношение, наблюдавано в Тонкин.

ЦАРСТВО БИРМА (МИАНМАР, ЮГОИЗТОЧНА АЗИЯ)

Сър Хенри Юл (1820–1889 г.) – шотландски географ и ориенталист, прекарал известна част от живота си в Бенгалия, през 1855 г. е натоварен с мисията да отиде в Бирма (дн. Мианмар), за да посети владетелския двор в столицата Ава. Впечатленията си от страната, от начина на управление и от самия народ той описва в труд, който излиза от печат през 1858 г. със заглавието „*Narrative of the Mission to the Court of Ava*“, като в случая за нас е

от значение неговото описание на екзекуциите, прилагани от населението на Бирма спрямо техните знатни фигури. Юл съобщава, че когато трябвало да се отнеме животът на лице от средите на владетелския род, се прилагали специални практики, които отново правят впечатление със своя безкръвен характер на умъртвяване: ако това била жена, тя бивала убивана посредством удар със сопа по шията; когато ставало въпрос за мъж (наричан от Юл “prince of the blood”), той бивал отвеждан на специално предвидено за целта място (“place of execution”), където главата му бивала навеждана надолу, а вратът му счупван със сопа. Но особеностите не приключвали със самия акт на убийство – предвиждало се полагането на специални грижи и за „отървяване“ от тялото, което (подобно на това на Милтоakit) трябвало да бъде хвърлено във водата, като по отношение на това Юл пише: „След това тялото било напъхвано, прегънато на две, в торба от кадифе, която прикрепяли към прът, фиксиран за две делви и така било хвърляно в реката. Тогава пробивали делвите“³³.

Същата практика отбелязва и **британският генерал-лейтенант Албърт Фич (1820–1892 г.)**, който в периода февруари 1867 – април 1871 г. изпълнява длъжността управител на Британска Бирма. В написания след това от него труд – *“Burma, Past and Present”*, издаден в два тома през 1878 г., той остава описание на екзекуцията на едни от т.нар. “princes of the blood”, замесени в съпротива срещу властта на владетеля: „Имаше силна охрана от войници; имаше и тълпа от езекутори, повече или по-малко опиянени и носещи дълги голи саби, както и група помощници, които носеха торби от червено кадифе, в които трябваше да бъдат поставени телата на принцовете по кръв, подлежащи на екзекуция“. Фич уточнява, че цялото това приготвяне се дължало на **традицията, която забранявала проливането на кръвта на лице със знатно потекло**, поради което умъртвяването се прилагало посредством удар в тилната област, а тялото се прибиращо в кадифен чувал³⁴.

В една статия от 1891 г. към *том XXIX от поредицата “The Indian Antiquary”*, на сър Ричард Карнак Темпъл (1850–1931 г.), посветена на бирманското поверие относно т.нар. „Кървава ръка“, разпространено в Мандалай, въпросният автор коментира и темата за умъртвяването на знатни фигури в Бирма: „Кралски особи не биваха убивани, ако ликвидирането им беше необходимо, в двореца, а извън него; нито пък кръвта им биваше проливана: удряха ги с бамбукови пръти по гърлото и така ги задушаваша“. Информацията му е от преки лични наблюдения, тъй като през 1887 г., след края на Третата бирманска война, която две години по-рано довела до свалянето на местния владетел Тибо Мин, Темпъл е натоварен със задачата да ръководи управлението на град Мандалай. Трябва да се има предвид също, че той е бил известен със своето увлечение по антропологията (макар и непрофесионално), като дори е бил член на няколко научни института, сред които и Кралския антропологически институт³⁵.

ЦАРСТВО АШАНТИ (ГАНА, ЗАПАДНА АФРИКА)

Обичаят се наблюдава и сред обитателите на Западна Африка. Това научаваме благодарение на **Томас Едуард Боудич (1791–1824 г.)** – английски пътешественик, който през 1817 г. е изпратен от своя чичо, управител на британската колония Златен бряг, на дипломатическа мисия до владетеля на държавата Ашанти (дн. Гана). Две години по-късно Боудич публикува записките си от това пътуване под заглавие *“Mission from Cape Coast Castle to Ashantee”*, като в тях съобщава, че според местните закони било забранено да се пролива кръвта на някого от владетелския род, поради което техният живот бил отнеман най-често чрез удавяне (*„Кръвта на син на крал или на когото и да било от кралския род не може да бъде проливана; ако бъдат обвинени в тежко престъпление, те биват удавяни в река Dah“*), а понякога и чрез удушаване (*„като фиксираха краката му за земята, извиха тялото му назад с подпорка малко по-надолу от кръста и увиваха около врата му клуп с нанизани няколко големи зъба от слонова кост, който, висейки от подпорката, го удуши“*)³⁶.

ЦАРСТВО БЕНИН (ЗАПАДНА АФРИКА)

В едно от първите етнографски съчинения, посветени на Африка, принавяно и до днес за фундамент в областта на африканистиката, също срещаме информация за съблюдаването на подобна кръвна забрана. Става дума за отпечатаната през 1668 г. книга *“Naukeurige Beschrijvinge der Afrikaensche Gewesten”* (*„Точни описания на африканските региони“*)³⁷, дело на **нидерландския автор Олферт Дапър (1636–1689 г.)**. Макар лекар по професия, Дапър написва редица съчинения с исторически и географски характер, особено на африканска тематика. Твърди се, че той никога не напуснал своята родина и всъщност не осъществил нито едно пътуване до Африка или която и да е точка на света, но това не намалява стойността на неговите творби, тъй като е ползвал редица записки на йезуитски мисионери, на лица от Нидерландската западноиндийска компания и на други пътешественици. Във въпросната си творба той съобщава за една традиция от Бенин, където се спазвало правилото, когато нов владетел се възкачел на престола, да избие всички свои братя, за да се предпази от евентуални опити за оспорване на властта му. Убийството им обаче ставало, като те сами се обесвали, водени от поверието, че никой не трябвало да посяга на човек със знатна кръв³⁸.

ДАХОМЕЙ (БЕНИН, ЗАПАДНА АФРИКА)

Същите обичаи са регистрирани и при народа на Дахомей (дн. Бенин), благодарение на **британския офицер Алфред Бърдън Елис (1852–1894 г.)**. Той прекарва близо 20 години от военната си служба в региона на Западна Африка, като в свободното си време обръща внимание да изучи африканския бит и култура. Пряк резултат от тези интереси и занимания е едно от множеството му съчинения по тези теми – *“The Ewe-speaking Peoples of the Slave Coast”*, издадено през 1890 г. В една част от него Елис засяга въпроса за мест-

ните закони и обичаи, спазвани в т.нар. царство Дахомей, и по-конкретно средствата за наказание на провинили се лица. Той ясно разграничава методите за умъртвяване на обикновените жители от тези, прилагани спрямо представителите на знатната общност: „**Тъй като кралската кръв на Дахомей не може да бъде проливана, престъпниците от кралското семейство са удавяни или удушавани. Обикновено те са завързвани крак за ръка и с кану са откарвани в морето и изхвърляни през борда**“³⁹. Няма как да не се подчертае, че **този случай най-силно наподобява убийството на Милтокич**, предадено ни от Демостен, и то не само откъм съображението за въпросната кръвна забрана, а и заради самата техника и последователност на изпълнение на **акта на умъртвяване – първо, извеждане на лицето с морски съд в морето, и второ, неговото умъртвяване чрез хвърляне зад борда, т.е. чрез удавяне.**

МАДАГАСКАР (ИЗТОЧНА АФРИКА)

Излезлият от печат през 1870 г. труд, озаглавен „*Madagascar and Its People*“, е първият от множеството съчинения, които **английският мисионер Джеймс Сибрий (1836–1929 г.)** посвещава на своите лични впечатления и наблюдения от времето, прекарано на острова. Авторът има афинитет към културната история, поради което обръща сериозно внимание на елементи от бита и традициите, почитани от местните жители. Един от тях е свързан именно с разпространения сред тях обичай за умъртвяване на представителите на т.нар. „класа на Андрианите“, т.е. знатните, които били изгаряни, защото „*те принадлежаха към класата на Андрианите, т.е. на благородниците и, според традициите на страната, се смяташе за незаконно да се пролива кръвта на личности с такъв ранг*“⁴⁰.

УГАНДА (ИЗТОЧНА АФРИКА)

В своето двутомно съвместно съчинение от 1882 г. „*Uganda and The Egyptian Soudan*“, **Чарлз Томас Уилсън и Робърт Уилям Фелкин**, описват практика, подобна на тази, наблюдавана във владетелския двор на Бенин, при която знатните лица (когато се налага) са ликвидирани чрез безкръвни методи: „*Докато избраният крал е непълнолетен, братята му са държани затворени, а когато той навърши пълнолетие, всички са изгаряни с изключение на двама или трима, които са запазвани, за да продължат наследствената линия, в случай, че младият суверен почине, без да остави наследници*“⁴¹.

ПЛЕМЕТО БАГАНДА (УГАНДА, ИЗТОЧНА АФРИКА)

Друг **английски мисионер – Джон Роско (1861–1932 г.)**, в хода на дейността си на територията на дн. Уганда в периода 1884–1909 г. извършва редица антропологически проучвания в региона, като дори живее сред някои от местните африкански племена. В една своя статия от 1902 г. той описва обичаите на племето Баганда, в това число и отношението им към убийството, във връзка с което пише: „*Никой не може да пролива кралска кръв по ка-*

*квато и да било причина, дори и когато кралят е заповядал убийството на някого от кралския род; представителите на кралския род могат да бъдат умъртвявани единствено чрез гладуване или изгаряне*⁴². По-нататък, подобно на Уилсън и Фелкин, Роско също говори за практика, при която братята на владетеля бивали убивани, поради опасения от евентуално предявяване от тяхна страна на претенции към престола. Те бивали умъртвявани чрез глад, съобразно *„закона срещу проливане на кралска кръв“*, като за целта бивали затваряни в специално ограждение, оформено от дълбок ров, и охранявани от пазачи, които не трябвало да допускат тяхното бягство⁴³.

ПЛЕМЕТО БАВЕНДА (ЮЖНА АФРИКА)

През втората половина на XIX в. избухва борба за власт в едно от племената на Бавенда, в резултат от противопоставянето между братята Рамавона и Рамапулана – синове на предходния владетел Мфефо I. Победител от конфликта излязъл Рамапулана, който, за да подсигури властта си, наредил брат му Рамавона да бъде удушен, като конкретно тази форма на убийство била избрана, понеже *„това у Бавенда е начинът да се премахват опасни принцове, тъй като кръвта на принцове не трябва да бъде проливана“*⁴⁴.

ПЛЕМЕТО КАФРИ (ЮЖНА АФРИКА)

Елементи от тази практика се наблюдават и сред племената в Южна Африка, където при извършването на жертвоприношения, правилото гласи: *„Кръвта трябва да бъде събрана в някакъв съд, а не да бъде пролята върху земята“*⁴⁵.

ДРЕВЕН РИМ

Навярно на читателя прави впечатление, че визираниите до момента примери, свързани със спазването на въпросното правило от системата на кръвните забрани, се отнасят все до отдалечени от Тракия географски точки. Всъщност именно това състояние на данните ни позволява в настоящия случай да разглеждаме умъртвяването на Милтокият в контекста на типологията, а не просто като една локална практика, характерна за определен район и/или за носителите на дадена култура. Поради тази причина умишлено първо приведохме паралели с проявлението на разглежданата кръвна забрана сред общества в Близкия Изток, Югоизточна Азия и различни краища на Африка. Това далеч не означава, че сходни практики не могат да се търсят и на европейска земя, дори напротив, именно сега, когато вече е ясен типологичният модел, ще приведем нашите доводи, че съществуването на подобни обичаи се наблюдава и на територията на Стария континент.

Първият случай, към който бихме желали да насочим вниманието си, има пряко отношение към древното минало на Балканите, респективно на Тракия. Става дума за периода на Третата македонска война (171–168 г. пр.н.е.) и по-конкретно за времето непосредствено след края на военните действия.

Победителите от Рим не просто печелят поредния военен конфликт, но и затвърждават позициите си на Балканския полуостров, докато македонската династия на практика е поставена на колене, след като Луций Емилий Павел пленява македонския владетел Персей и неговото семейство. По случая дори е обявен триумф в чест на Павел, за който изворите съобщават, че в организираната в Рим процесия редом с богатствата, придобити в хода на кампанията, крачели и знатни пленници от македонското владетелско семейство, начело с Персей⁴⁶.

Нещастията за Персей обаче не приключват с края на войната. Съгласно изложението относно събитията на **Диодор Сицилийски**, **Тит Ливий**, **Велей Патеркул** и **Дион Касий** (предадено чрез **Йоан Зонара**), македонският владетел и неговите деца били отведени в плен в град Алба Фуценс. Затворът се намирал дълбоко под земята, като според описанието на сицилиец в него били изпращани хора, „осъдени на смърт“. На Персей били предоставени „меч, с който да се самоубие... и примка за бесене, както и свободата сам да избере как да ги използва“. Житейският път на Персей обаче не приключил така. Сенатът, по предложение на Марк Емилий Лепид (според Диодор) или Луций Емилий Павел (според Плутарх), наредил пленникът да бъде преместен при по-добри условия. Две години (четири, според Велей Патеркул) по-късно обаче Диодор съобщава, че тъй като Персей обидил своите пазачи (според някои версии, те били от варварски произход), те му отмъстили, като той бил „лишен от сън, докато не издъхнал“. Същата история е отразена и от **Гай Салустий Крисп** в неговото „Писмо до Митридат“, а също така и от **Плутарх** в неговата биография, посветена на Луций Емилий Павел. Интересното в случая е, че Плутарх предава и още една версия за края на живота на Персей, която гласи, че „според повечето автори владетелят сам гладувал до смърт“⁴⁷.

Бихме желали да поставим акцент върху няколко ключови момента от описанието на пленничеството на македонския владетел. Преди всичко, първоначалната локация на неговия затвор – град Алба Фуценс, който освен в разглежданото известие на Диодор е споменат два пъти и от Тит Ливий като затвор за други две знатни фигури – в книга XXX от „Основаването на града“ той пише, че там е отведен Сифакс (владетел на нумидийското племе масесили)⁴⁸, а в обобщението (т.нар. “Periochae”) към книга LXI на същото съчинение се казва, че на същото място е изпратен и Битуит (вожд на галското племе арверни)⁴⁹. Ако към това добавим и цитираните думи на Диодор, че в тази тъмница били отвеждани само лица, осъдени на смърт, може да достигнем до заключението, че затворът при град Алба Фуценс изглежда е бил специално място, където се извършвало изпълнението на постановените смъртни присъди.

Подобна „функция“ на конкретния затвор силно напомня за специалните сгради или места, предвидени специално за умъртвяване на знатни фигури, които споменахме по-рано в информацията за Сиам (специално място, разположено извън града и в близост до храма), Бирма (т.нар. “Place of execution”) и Баганда (специално оградено място, отделено с ров). Естествено, времето,

към което се отнася смъртта на Персей, е свързано с период, в който Римската република отдавна се е откъснала от системата и практиките на родовото общество. Това обаче не означава, че те са напълно изчезнали, дори напротив, съществена част от репертоара на родовите обичаи, съхранили се под формата на реликти към времето на т.нар. ранна държава, с течение на времето се трансформират и интегрират в различни структури на институционализиращата се държавно-политическа система. В такъв случай е оправдано да допуснем, че сред тези реликти е и една от най-устойчивите практики в системата на кръвните забрани и на т.нар. форми на „табу“ изобщо, а именно – въздържанието от проливане на знатна кръв. Разбира се, в епохата на Римската република то вече ще се е видоизменило и вписало в рамките на прилаганите от държавата наказателни мерки.

Макар и в значителна степен видоизменена и преосмислена в институционалната рамка на държавата, в основата си анализираната практика и проистичащите от нея съображения продължават да играят своята роля, макар и не директно възприемани така, както в епохата на родовото общество или обществата, които разгледахме по-рано. Наистина, Диодор никъде не споменава конкретно за спазването на подобен обичай от римляните, но в същото време ни представя редица елементи и действия, характерни именно за такава практика: на Персей са предложени меч или примка, с които сам да отнеме живота си, досущ като братята на владетеля на Бенин, които са принудени сами да се обесят. Всичко това идва да ни подсказва, че поради някаква причина римляните не са способни сами да изпълнят смъртната присъда, като поне по думите на Гай Салустий Крисп „...*те били склучили спогодба да не го убиват*“. Причината за това поведение несъмнено е свързана с някаква все още разпространена сред римското общество форма на разбирането, че не бива лично да се отнема живота, респективно да се пролива кръвта на знатно лице, още повече на такова с владетелски статут.

Накрая, и може би най-показателният довод в подкрепа на наличието на реликти от подобна практика сред римляните е самият завършек на живота на Персей. Смъртта му, независимо дали ще приемем версията, че тя е настъпила чрез лишаване от сън или поради глад, представлява безкръвен начин за неговото умъртвяване, напомнящ на сходни методи, прилагани от горепосочените народи – удавяне, удушаване, обесване, изгаряне, чупене на врата, глад и пр.

ДРЕВНА ГЪРЦИЯ

Следващият пример от територията на Европа, многократно привличал вниманието на древните автори, е описан в редица съчинения: в редове от „*Питийските оди*“ на Пиндар, във фрагмент от книга XII на „*Всеобща история*“ на Полибий, в два фрагмента от книга IX на „*Историческа библиотека*“ на Диодор (предадени чрез Константин Багренородни и Йоан Цеца⁵⁰), в две речи на Цицерон, в пасажи от „*Елегии*“ на Проперций, в откъс от „*Скръбни элегии*“ на Овидий, в книга IX от „*Достопаветни дела и слова*“ на Валерий

Максим, както и в творчеството на ретора от Самосата – **Лукиан**. Става дума за историята за бронзовия бик, направен от скулптора Перилай⁵¹ за тирана на Акрагант – Фаларис (ок. 570 – ок. 554 г. пр.н.е.). Според Пиндар и Цицерон чрез това „приспособление“ тиранът „изгарял своите жертви“⁵², докато Полибий, Диодор, Проперций, Овидий и Валерий Максим допълват, че първият човек, върху когото било приложено това бронзово изделие на смъртта, бил самият му създател. За целта в бика имало специален отвор, в който се поставяла жертвата, след което той се затварял, а под бронзовата статуя се запалвал огън⁵³. В резултат на това Перилай бил подложен на изключителни мъки, като Диодор съобщава, че „за да не може смъртта му да оскверни изделието от бронз, той е изваден полумъртъв от него и хвърлен от скалите“⁵⁴. Почти същата история предава и Лукиан: „Но аз наредих човекът да бъде изваден, докато беше все още жив и дишащ, за да не омърси изделието, умирайки в него. След това заповядах той да бъде хвърлен от скала и да бъде оставен непогребан“⁵⁵.

Още няколко момента, отбелязани от ретора от Самосата, заслужават нашето внимание. Макар още в уводните думи към първата част на творбата „Фаларис“ той изрично да отбелязва, че изложението няма толкова за цел да се стреми към достоверно отразяване на визираните събития, а по-скоро представлява упражнение по реторика, все пак си заслужава да приведем някои думи, които авторът „вмъква“ в устата на тирана. Лукиан (от позицията на Фаларис) „излага версията“ на тирана за проявата на жестокост, демонстрирана през периода на неговото управление, която оправдава като ответна реакция спрямо заговорници, които планирали да го свалят от власт. Той обяснява, че всъщност тези лица не са били безмилостно убити, а справедливо съдени, с възможност да се защитят, но в крайна сметка получили смъртни наказания поради мащаба на техните провинения: „Повиках замесените мъже, позволих им да се изкажат, представих доказателството и открито осъдих всеки един от тях... Оттогава аз продължих да се защитавам и да наказвам тези от опонентите ми, които заговорничат срещу мен“⁵⁶. С други думи, жестокостта на тирана е представена като изпълнение на смъртна присъда спрямо неговите врагове.

Още от XIX в. съществуват различни опити на учените за интерпретация на сведението за бронзовия бик, като някои виждат в него изповядването на своеобразен култ към определено божество⁵⁷. В случая за настоящото изложение засягането на този въпрос е без значение и ще представлява излишно отклонение от същината на проблематиката, тъй като дори историята да възхожда към някакъв религиозен ритуал, това нито изключва, нито влиза в противоречие със спазването същевременно и на въпросната норма от системата на кръвните забрани, дори напротив – тя само би затвърдила нейното наличие като елемент от репертоара на свещеноедействията, където именно подобни практики са стриктно следвани.

Несъмнено смъртоносното мъчение, на което е подложен скулпторът, както и жертвите на тирана, затваряни в ужасяващия бронзов бик, силно напомня на своеобразно съчетаване на елементи от фаталния край, който връхлита владетеля на Сиам, вкаран и убит в голям железен котел, с гореизложените примери за знатни лица, които били изгаряни. Очевидно по времето на Диодор, и особено по това на Лукиан, разказът за бронзовия бик, дори и да е бил базиран на някакви реални сведения, е бил украсен с различни морални концепции, чиито пластове съвсем затрупват първоначалния смисъл, вложен в прилагането на подобна практика. Още по-силно впечатление прави обстоятелството, че както Диодор, така и Лукиан набляга на това, че Перилай всъщност не умира в самия бик, а полуиздъхнал е хвърлен от висока скала, което отново кореспондира с безкръвните начини на умъртвяване. Може да допуснем, че това се дължи на съображението, че подобно и за други култури, жертвата не бива да умира в рамките на самия двор на владетеля (в случая на тирана), защото ще го опетни, като вместо това екзекуцията се извършва на територия, разположена извън рамките на града или поне извън резиденцията. Навярно именно в това се състои „оскверняването“/„омърсяването“, за което античните писатели изрично съобщават, че Фаларис се опитва да избегне.

Естествено, в разглеждания случай липсват конкретни данни, че убитите лица са със знатно потекло, но всъщност (и точно тук е подходящо да наблегнем на това) дори и да не става дума за хора с благороден произход, това не изключва съществуването на подобна забрана. Подобно твърдение се дължи на обстоятелството, че в системата на забраните тази, свързана с въздържане от проливане на знатна кръв, възхожда към една по-обща и стара представа, доминирала в родово време, че по принцип не бива изобщо да се пролива кръв, било то човешка, или животинска, освен ако не става дума за изпълнението на специални обреди (неслучайно една от Десетте Божи заповеди гласи „Не убивай“) ⁵⁸.

Но ако за убитите противници на тирана липсват доводи, които да ни позволят да ги разглеждаме като знатни фигури, все пак изворите съобщават конкретно за една жертва на споменатото бронзово съоръжение, която е била не просто със знатен, а с владетелски статус. Става дума за самия тиранин Фаларис, за когото Лукиан пише, че произхождал от добро семейство и не спадал към обикновените хора в Акрагант (т.е. той бил представител на аристократичен род) ⁵⁹. В поемата „Ибис“ Овидий съобщава как след като Фаларис бил свален от власт, бил умъртвен именно като бил затворен да изгори в туловището на бронзовия бик. Разбира се, в този случай, като се има предвид, че се позоваваме на художествено произведение, имаме всички основания да подозираме, че историята може и да е преднамерено изложена по този начин, за да създаде усещането за една поетична морална справедливост, която застига тиранина на Акрагант ⁶⁰. Това „усещане“ се засилва още повече, ако вземем под внимание, че според вече приведеното сведение на Валерий Максим, Фаларис срещнал своя край не в бронзовия бик, а след като бил пребит с камъни от надигналото

се срещу него население на града⁶¹, а пък в един схолион към одите на Пиндар се казва, че Фаларис бил свален от власт от водача на въстанието Телемах⁶². В същото време обаче не може да не отбележим написаното от Овидий, тъй като неговият текст идеално поставя смъртта на Фаларис в рамките на безкръвните методи на умъртвяване на знатни фигури и владетели, естествено, като си даваме сметка за условния характер на доводите в подкрепа на подобно предположение.

В случая е редно да отбележим, че историята за бронзовия бик на тирана на Акрагант се приема повече като един полулегендарен разказ, отколкото като реално отражение на някакви събития. Но както вече на няколко пъти отбелязахме, достоверността на разглежданите случаи не е от съществено значение за настоящата тема, тъй като тя анализира доводи за съществуването на самата практика (или реликти от нея) сред съответните народи, независимо дали тя е впрегната в контекста на реални моменти от историята или в сюжетите на митове и фолклорни предания.

СРЕДНОВЕКОВНА ЕВРОПА

Именно поради съображенията и мотивите, изложени в предходния абзац, освен разказа за тирана Фаларис ще посочим и още няколко други предания за умъртвяването на хора посредством изгарянето им в бронзов бик, които се отнасят за региони в границите на Европа. В кодекса *“Consularia Caesaraugustana”* (изв. още и като „Хроника от Сарагоса“)⁶³ е разказана историята за злощастната съдба на Бурдунел – водач на въстание в Тараконензис, насочено срещу вестготския владетел Аларих II (484–507 г.)⁶⁴. След като през 496 г. *“Burdunelus in Hispania tyrranidem assumit”*, т.е. Бурдунел става „тиран на Испания“, през следващата година той *„бил предаден от собствените си хора и изпратен в Тулуза, където бил поставен в бронзов бик и изгорен“*⁶⁵. За разлика от историята с убийството на скулптора Перилай, тук имаме лице с ясно изразен (или поне с претенции за) владетелски статут⁶⁶, който е умъртвен по безкръвен начин, като някои учени определят специфичното му убийство като *„отживелица от късноантични форми на показно наказание за политически престъпления като например неуспял опит да бъде заграбен тронът“*⁶⁷.

Умъртвяването чрез изгаряне в бик присъства силно и в житията на редица раннохристиянски светци. Неслучайно в появилата се през 1591 г. книга на италианския автор Антонио Галонио *„Trattato degli instrumenti di martirio e delle varie maniere di martirizzare“*⁶⁸, посветена на методите за изтезание и мъчение, на които са подлагани християнските мъченици, авторът заявява относно бронзовия бик следното: *„много други също така претърпяха тази форма на наказание, от които някои изповядваха християнската вяра; защото наистина такива бяха гневът и яростта, с които езичниците нападаха верните Христови слуги, че възкресиха и използваха за унищожението им всякакви изключително жестоки, но остарели и излезли от употреба инструменти на мъченичество“*⁶⁹. Същото отбелязват и съвременните учени, като например

Кристофър Семк, който недвусмислено заявява: „*Както се твърди, бронзовият бик бил използван срещу известен брой християни по време на римските гонения*“⁷⁰. Очевидно, поради характера на тази епоха вече е трудно да се прецени доколко мотивите, вложени в разкази за подобна форма на екзекуция (без значение какво е тяхното ниво на достоверност) са повлияни от някакви присъстващи в представите на хората остатъци от съобразяване с въпросната кръвна забрана, а не акцентират същност върху самото убийство или, както пише Семк, върху „...*the emotional effect of the account*“⁷¹, поради неговата характеристика на жестока смърт, чрез която да се открие още по-силно мъченичеството на дадения светец. Не бива да се забравя също така обстоятелството, че тези предания навярно възпроизвеждат в някаква степен и наративи от „Стария завет“ като например изгарянето на тримата евреи по заповед на цар Навуходоносор, за което се съобщава в трета глава от “Книга на пророк Даниил”⁷², или разказа за т.нар. златен телец⁷³ и произтичащото от него негативно отношение към подобен символ в качеството му на „езически идол“, като какъвто (както ще видим) е определян и „медният бик/вол“. Всички тези съображения изначално обричат на неуспех всякакви опити от подобни жития да се отсеят конкретно някакви реликти от системата на кръвните забрани, защото дори и на пръв поглед да се виждат намеци за подобна практика, тя вече е изживяла една своеобразна реинтерпретация, в хода на която елементи от нея са преосмислени в чисто символичен план или, с други думи, ако при изгарянето на еврейските управители, неподчиняващи се на волята на цар Навуходоносор, може да се търси отзвук от обичай, при който знатните са умъртвявани чрез безкръвни методи, при изгарянето на християнски светци акцентът вече се поставя върху самата им мъченическа смърт в името на отстояване на тяхната вяра пред лицето на езичеството.

Така например в „Житие на свещеномъченик Антипа, епископ Пергамски“ се казва следното: „*Обезумялата от ярост езическа тълпа не искала повече да слуша думите на благочестивия старец – епископ. Хванали го и го завлекли в езическото капище. Там имало идол: голям бик, изкован от мед. Нагорецили го до начервяване и хвърлили в него Антипа*“. Сходен сюжет е представен и в „Страданията на свети свещеномъченик Антип, епископ Пергамски“, където четем: „...*нечестивците хванали светия мъж и го повлекли към храма на Артемида, където имало меден вол; нажежили този вол и поставили в него светия мъченик*“⁷⁴. Същият край застига и св. Евстатий Плакида: „*На другия ден Адриан заповядал да запалят един меден вол и да хвърлят в него свети Евстатий и семейството му*“⁷⁵, както и още други християнски светци⁷⁶, но поради изразените по-горе съображения относно техния характер вече не на следствие от спазването на някаква кръвна забрана, а на мотиви, в чиято същност се влага определена религиозна символика, ще се задоволим само с примерите за св. Антип и св. Евстатий и няма да задълбаваме в тази проблематика.

НАРУШЕНИЕ НА ЗАБРАНАТА

В заключителната част на настоящата публикация бихме желали за момент да изместим ракурса на изследване на разглежданата проблематика от фиксирането върху инварианти на разглежданата практика върху самите мотиви и страхове, които тласкат хората към спазването на подобен обичай от системата на кръвните забрани. С други думи да установим какво е това, което толкова вцепенява човешкия ум, какви тежки последици съзира той в извършването на подобен акт, че да бъде той заклеймен от редица общества в различни точки на света. В случая отново ще стъпим на пример от територията на Стария континент, но само на един, тъй като задълбочен анализ на този аспект на проблемния въпрос трябва да бъде обект на съвсем отделно изследване.

Псевдо-Аполодор в своята „*Митологическа библиотека*“ и **Овидий** в своите „*Метаморфози*“ излагат едни от превърналите се впоследствие класически версии на мита за Персей и неговия сблъсък с горгоната Медуза. Предварително трябва да отбележим, че както всеки мит, така и този, в различни времеви етапи е изпълнявал различни роли, поради което е натоварван и с различна символика и интерпретации от хората, сред които е битувал. С тълкуването, което ще предложим ние, не претендираме да отхвърлим или изместим останалите, а желаем единствено то да се разглежда като една от множеството добавки към многопластовия характер на легендарния разказ.

След като героят сразява вкаменяващото с поглед създание (което като всеки легендарен персонаж е своеобразно сакрално създание, още повече, че според мита Медуза е дъщеря на морските създания Форкис и Кето, деца на т.нар. изначални древногръцки божества – Гея и Понт), се съобщава, че „*Персей прибра главата на Медуза в торба*“⁷⁷, след което потеглил обратно, за да я предостави на владетеля на остров Серифос – Полидект. На няколко места в изложението установихме, че у редица народи, за да се избегне пряк досег на кръвта със земята, тялото на убития/убивания е увивано в различни тъкани или поставяно в торба или чувал. Разбира се, „законите“ на мита повеляват Персей да скрие главата на чудовището, за да се предпази от вкаменяващия му поглед – обяснение, което всъщност не отхвърляме, а единствено допълваме с предлагания в момента анализ, тъй като доводи за съществуването на отзвучи от елементи на спазване на определени кръвни забрани откриваме и в по-нататъшния ход на легендарния разказ.

Докато Персей пътува обратно към Серифос, носейки се в небето, торбата му се разплита и от нея потичат няколко капки кръв и падат върху пясъците на Либия. Кръвта се пропива в недрата на земята и от тях се появяват всевъзможни змии, които плъзват из страната:

*„Щом над либийския пясък сразителят скоро надвисна,
капнаха капките кръв от главата Горгонина долу,
почвата жадно ги всмука и в пъстри змии оживи ги“*⁷⁸

В случая виждаме конкретен пример какво „би се случило“, ако се допусне контакт между кръвта и земята – нашествие от пълчища змии, което може да разглеждаме като своеобразна метафора, че, според разбиранията на хората, при нарушаване на кръвната забрана те рискуват да ги сполети бедствие, а вземайки под внимание конкретния географски ареал и съответната му климатична характеристика – пустиня, можем да заключим, че един от конкретните страхове за хората е от опасността да ги сполети суша и неплодородие. Не случайно в съвременни издания, посветени на древногръцката митология, като например *„Старогръцки легенди и митове“* на **Николай Кун**, е направена пряка асоциация между родилите се от кръвта на Медуза змии и липсата на живот: *„Ето че вече бил над пясъците на Либия. От торбичката протекла кръвта на горгоната Медуза и паднала като тежки капки на пясъка. От тези капки в пясъците се родили отровни змии. Всички живи същества побягнали от тях. Змиите превърнали Либия в пустиня“*⁷⁹.

И последно, желаем да отбележим по отношение на визирания мит само още едно нещо. След случката в Либия се разказва как Персей спира да си отпочине, като изрично се акцентира върху нещо много любопитно – героят внимава да не постави главата на Медуза директно върху земята и първо прави постелка от листа и водорасли, и едва след това разполага върху тях своя кървящ трофей:

*„да не навреди ликът змиеносен на гладкия пясък,
сипва по него листа и постила стъбла морерасли
и въз тях на Форкинида Медуза главата полага“*⁸⁰

* * *

Изведената на базата на примери от най-различни общества и култури типология на безкръвни методи на умъртвяване на лица със знатен произход, направената характеристика на въпросната практика, както и изложената от нас аргументация и съпътстващите я съображения дават пълно основание да предложим убийството на тракийския въстаник Милтокият да се разглежда като пореден инвариант на този дял от системата на кръвните забрани. Милтокият е убит съгласно всички правила на един обичай, какъвто е този на траките, при който се предвижда хората от едно племе/народ *„да не се убиват един друго“*. Поради тази причина той е убит безкръвно, наред морето, тъй като съгласно разбиранията на подобни общества не е ли пролята кръв (или поне не директно върху земята) тя няма да търси отмъщение, т.е. на практика няма и убийство. Изворът твърди, че това става едва ли не без знанието на одриския владетел Керсеблепт, а неговият командир Харидем и жителите на Кардия действат на своя глава. Това обаче няма как да е истина, тъй като още от началото на IV в. пр.н.е. Кардия постепенно се превръща в лоялен съюзник на одриските владетели и тяхна своеобразна резиденция, която (особено при управлението на Котис) на практика е използвана като изходна точка, от която одрисите осъществяват своите нахлувания и експанзия в района на Тракийския Херсонес. Дори и след подялбата на Одриската държава градът остава

една от най-важните твърдини във владенията, останали под контрола на Керсеблепт и едва впоследствие, с нарастването на мощта на македонския владетел Филип II, Кардия ще измени на одриския владетел и ще мине на страната на Македония. Неслучайно във вече многократно цитирания откъс за смъртта на въстаника Демостен говори за кардианците пред своите съграждани от Атина като за „*вашиите неприятели*“.

С други думи, в случая Демостен предава много точно събитията около умъртвяването на Милтокият, като единствените му недостатъци като източник са в това, че той не успява напълно да отрази и вникне в заложените в тях мотиви, макар че само повърхностно представя влиянието на традициите. В същото време е необходимо да си даваме сметка, че Демостен не е етнограф или европейски пътешественик от XVII – XIX в., който извършва теренни наблюдения в Тракия и провежда интервюта с траките относно техния бит и култура, за да ни съобщи впоследствие детайлните резултати от своите проучвания. Поради тази причина не бива да очакваме от него да разкрие с абсолютна прецизност и дълбочина мотивите, заложили в акта на безкръвното умъртвяване.

Накрая, вероятно най-важно е обстоятелството, че наистина до момента в историографията са се прокрадвали предположения за аристократичния произход на Милтокият, но с приемането на резултатите от поставянето на този произход в контекста на прилагане на инвариант на въпросната типология, ще получим конкретен довод, с който да обосновем подобна хипотеза. Донякъде е иронично, но именно „знатният“ характер на неговото умъртвяване ни разкрива, че той вероятно е бил аристократ по рождение, а, както пише Фрейзър, именно в средите на знатните подобни традиции се съхраняват най-силно и най-дълго: „*Както става обикновено при табу с универсално приложение, забраната да се пролива кръв на съплеменник на земята се отнася с особена строгост до вождове и царе и за тях се спазва дълго след като е престанало да бъде в сила за другите*“⁸¹.

БЕЛЕЖКИ / REFERENCES

¹ За датите на архонтството на Молон виж **Clinton, H.** An Epitome of the Civil and Literary Chronology of Greece from the Earliest Accounts to the Death of Augustus. Oxford, 1851, p. 183.

² Dem. L. 4-5.

³ Philochor. (F. Gr. Hist. III. 328 F 42 = Lex. Dem. P. Berol. 5008. A, 1) – въпросният фрагмент ни е известен благодарение на папирус от IV–V в. от н.е., познат като „Лексикон към Демостеновата реч срещу Аристократ“. За повече подробности около самия извор виж: **Blass, F.** Neue Papyrusfragmente im ägyptischen Museum zu Berlin. II. Lexikon zu Demosthenes' Aristokratea. – Hermes, 17, Berlin, 1882, S. 150, 153–154; **Harding, P.** The Story of Athens: The Fragments of the local chronicles of Attika. London & New York, 2008, 149–150.

⁴ Dem. XXIII. 104.

⁵ Xen. Anab. II. 2. 7; **Vulpe, R.** La succession des rois Odryses. – Istros, vol. II, Bucarest, p. 12; **Фол, Ал.** Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха. София, 1975, с. 155; **Попов, Д.** Тракология. София, 1999, с. 115; **Кабакчиев, Ю.** Наблюдения върху тракийската държавност. София, 2000, с. 38; **Тачева, М.** Царете на Древна Тракия. София, 2006, с. 150; **Фол, Ал.** История на българските земи в древността до края на III в. пр. Хр. София, 2008, с. 225.

⁶ Dem. XIII. 169.

⁷ Някои изследователи допускат, че Милтокият има роля и в самото убийство на Котис от 360/359 г. пр.н.е., тъй като на няколко места неговото име е споменавано редом с това на самите извършители на убийството – еноските братя Питон и Хераклид. За извори относно убийството на одриския владетел виж: Arist. Pol. V. 8. 12 (= V. 1311b); Dem. XII. 9; XXIII. 119, 127, 163; Theopomp. (F. Gr. Hist. 115 F 307); Plut. De Laude. 11 (= 542 E-F); Praecepta. 20 (= 816 E); Adv. Col. 32 (= 1126 C); Philostr. Vita Apollonii. VII. 2; за мнения на учени, които смятат, че Милтокият е замесен в убийството на Котис, виж: **Vulpe, R.** La succession des rois odryses. – Istros I, 1934, p. 14; **Badian, E.** Philip II and Thrace. – Pulpudeva. Semaines philippopolitaines de l'histoire et de la culture thrace, 1983, p. 54.

⁸ Dem. XXIII. 169-170.

⁹ Theopomp. (F. Gr. Hist. I. F 307).

¹⁰ Lex. Dem. P. Berol. 5008. A, ред. 2–10 – използван е текста на папируса, публикуван от Фр. Блас – **Blass, F.** Op. cit., S. 150, 153–154.

¹¹ Случаите на убеждаването на текста, както в конкретно визирания случай, така и в останалата част от изложението, са дело на автора на настоящия труд.

¹² Dem. XXIII. 169.

¹³ В родната историография е изразена позицията, че твърдението на Демостен за това как смъртта на Милтокият провокира надигането на Берисад и Аматок е внушение на оратора, целящо да очерни сина на Котис. Според Ал. Фол причината за надигането на двамата тракийски династи е с атински зародиш и всъщност е следствие от това, че след крушението на атиняни при Алопеконесос полисът влиза в контакт с Берисад и Аматок, за да ги настрои срещу Керсеблепт. – Фол, Ал. Тракия и Балканите..., 169–170. Както ще стане видно и от самото изложение, авторът на настоящия труд не подкрепя подобно становище и не смята, че в случая става дума за изопачаване на истината от страна на иначе наистина тенденциозно представящият понякога събитията Демостен.

¹⁴ Dem. XXIII. 170.

¹⁵ Извори за хода на събитията, довели до разпадането на унитарната Одриска държава – Dem. XXIII. 8–12, 163–179.

¹⁶ *“It is a common rule that royal blood may not be shed upon the ground”.*

¹⁷ **Frazer, J. G.** The Golden Bough. A Study in Magic and Religion. Vol. III. Part II. Taboo and the Perils of the Soul. London, 1911, p. 241.

¹⁸ **Smith, W. R.** Lectures on the Religion of the Semites. London, 1923, p. 369, n. 1.

¹⁹ Ibid., p. 417, n. 5.

²⁰ Tabari. IV. 760–761.

²¹ Трудът е познат още и под заглавието „Пътешествията на Марко Поло“. Всъщност книгата е написана в съавторство с италианския писател Рустичело да Пиза, като според повечето изследователи това се случва в периода, когато те двамата се намират в генуезкия затвор, където писателят записвал разказваните от Марко Поло истории –

за повече инф. виж: **Bellonci, M.** Nota introdutiva – Il Milione di Marco Polo. Milanop 2003, p. XI.

²² “...the Kaan caused him to be put to death in this way because he would not have the blood of his Line Imperial spilt upon the ground or exposed in the eye of Heaven and before the Sun”. – The Book of Ser Marco Polo. Transl. & ed. by sir H. Yule. London, 1903, 332–339, 343.

²³ “...it is completely unacceptable for the blood of the Great Khan to be spilled upon the earth, but it is acceptable for him to be choked”. – Riccoldo. Liber peregrinationis (=A Christian Pilgrim in Medieval Iraq: Riccoldo da Montecroce’s Encounter with Islam. Transl. & ed. by R. George-Tvrtkovic. Turnhout, 2012, Appendix B, p. 190.

²⁴ “...ils se font une Religion de ne pas répandre le sang Royal”.

²⁵ **La Loubère, S.** Du Royaume de Siam. Amsterdam, 1691, p. 317.

²⁶ “...after the manner of royal criminals, or as princes of the blood are treated when convicted of capital crimes”.

²⁷ “...none of their royal blood must be spilt on the ground, it being, by their religion, thought great impiety to contaminate the divine blood, by mixing it with earth”. – **Hamilton, A.** A New Account of the East Indies – A General Collection of the Best and Most Interesting Voyages and Travels in All Parts of the World. Vol. VIII. Ed. J. Pinkerton. London, 1811, p. 469.

²⁸ “Heutiges Japan” е заглавието на самия ръкопис, оставен от Кемпфер, но тъй като писанията попадат в Англия, където са преведени на английски, той е публикуван за първи път под горещитираното заглавие, което в пълен вид гласи: “The History of Japan: Giving an Account of the Ancient and Present State and Government of that Empire ... of the Chronology and Succession of the Emperors ... together with a Description of the Kingdom of Siam”.

²⁹ “the respect for the Royal blood forbidding the shedding of it”. – Kaempfer, E. The History of Japan: Together with a Description of the Kingdom of Siam 1690–92. Transl. J. G. Scheuchzer. Vol. I. Glasgow, 1906, p. 35.

³⁰ “Si les rebelles sont de la famille royale, on ne verse pas leur sang, mais on les coud dans des sacs de peau, où l’on met une grosse pierre, et on va les précipiter tout vivants au beau milieu du fleuve”. – Pallegoix, J-B. Description du royaume Thai ou Siam. Tome Premier. Paris, 1854, p. 271, 365–366.

³¹ По това време така се е наричала днешната столица на Виетнам – Ханой, като през XVII–XVIII в. с това име европейците обозначават и царството на Đàng Ngoàì, което разпростирало владенията си над територията на днешен Северен Виетнам.

³² **Baron, S.** A Description of the Kingdom of Tonqueen – A General Collection of the Best and Most Interesting Voyages and Travels in All Parts of the World. Vol. IX. London, 1811, p. 691.

³³ “The body is then pushed, thus doubled, into a velvet bag, which is placed on a stick lashed across two jars, and launched on the river. The jars are then perforated”. – **Yule, H.** A Narrative of the Mission sent by the Governor-General of India to the Court of Ava in 1855 with Notices of the Country, Government, and People. London, 1858, p. 229.

³⁴ “There was a strong guard of soldiers; a crowd of executioners, more or less intoxicated, carrying large naked swords; a body of assistants carrying red velvet sacks, for the reception of the bodies, of the Princes of the Blood who were to be executed”. – **Fytche, A.** Burma, Past and Present. Vol. I. London, 1878, p. 217.

³⁵ “Royalties were not killed, when it was desirable to dispatch them, in the palace, but outside it; nor was their blood shed: they were beaten on the gullet by bamboos and thus suffocated”. – **Temple, R. C.** The “Bloody Hand” at Mandalay – The Rise of a Myth. – The Indian Antiquary, XXIX, Bombay, 1900, p. 199.

³⁶ “**The blood of the son of a King, or of any of the royal family cannot be shed; but when guilty of a crime of magnitude, they are drowned in the river Dah**”, а понякога и чрез удушаване (“by fixing his feet on the ground, bending his body backwards with a prop in the small of his back, and suspending several large teeth of ivory from a noose around his neck, which, hanging from the prop, strangled him”). – **Bowdich, T. E.** Mission from Cape Coast Castle to Ashantee. London, 1819, p. 240, 256.

³⁷ Няколко години по-късно, през 1676 г. излиза второ допълнено издание, като именно върху неговото съдържание се позовават визираните примери и цитати в настоящото изложение.

³⁸ “**Eenigen willen dat de Koningh zijne Broeders dwinght te verhangen, (aengezien niemant de handen aen ‘s Konings bloet magh flaen, om te doden)**...” – **Dapper, O.** Naukeurige Beschrijvinge der Afrikaensche Gewesten. Tweede deel. Amsterdam, 1676, p. 131.

³⁹ “**As the royal blood of Dahomi may not be shed, offenders of the royal family are drowned or strangled. Usually, they are bound hand and foot, carried out to sea in a canoe, and thrown overboard**”. – **Ellis, A. B.** The Ewe-speaking Peoples of the Slave Coast of West Africa. London, 1890, p. 224; срв. и с. 89 от същия труд, където Елис отново отбелязва съществуването на въпросната кръвна забрана спрямо знатни личности, като дори предава конкретно историческо събитие, при което е проявено съображение спрямо нея. Става дума за свалянето от власт на владетеля на Дахомай – Аданлосан, като единствената разлика в случая се състои в това, че знатният не е удавен, а оставен да умре от глад: “**As the royal blood may not be shed. Adanlosan, bound hand and foot, was walled up in a small room, and left to die of starvation...**”.

⁴⁰ “**They belonged to the class of Andrians, or nobles; and as, by the traditional usages of the country, it was deemed unlawful to shed the blood of persons of this rank**”. – **Sibree, J.** Madagascar and Its People. London, 1870, 429–430; за „класата на Андрианиите“ срв. p. 108 от същото съчинение.

⁴¹ “**The brothers of the king elect are kept in confinement during his minority, and when he comes of age all are burnt, with the exception of two or three who are preserved to keep up the succession, in case the young sovereign should die childless**”. – **Wilson, C. T., R. W. Felkin.** Uganda and the Egyptian Soudan. Vol. I. London, 1882, p. 200.

⁴² “**No one may shed royal blood on any account, not even when ordered by the king to slay one of the royal house; royalty may only be starved or burned to death**”. – **Roscoe, J.** Further Notes on the Manners and Customs of the Baganda. – The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Vol. 32, 1902, p. 50.

⁴³ “**the law against shedding royal blood**”. – **Roscoe, J.** Op. cit., p. 67.

⁴⁴ “**This is the manner of removing dangerous princes among the Bawenda, for the blood of princes must not be shed**”. – **Gottschling, E.** The Bawenda: A Sketch of Their History and Customs. – The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Vol. 35, 1905, p. 366.

⁴⁵ “**The blood must be caught in some kind of a vessel, and not spilled on the ground**”. – **Maclean, J.** A Compendium of Kafir Laws & Customs. Grahamstown, 1906, p. 86.

⁴⁶ Polyb. XXX. 17; Diod. XXXI. 8. 9 – 9. 1; Cic. Fin. V. 70; Liv. XLV. 41. 10-11; Velleius. I. IX. 1-5; Plut. Aem. XXXIII. 3 – XXXIV. 2; Flor. Epit. I. XXVIII. 12. 11-13; Zonaras. Extracts of History. IX. 24.

⁴⁷ Diod. XXXI. 9; Sal. Hist. Mithr. 7; Liv. XLV. 42. 4; Velleius. I. XI. 1; Plut. Aem. XXXVII.

⁴⁸ Liv. XXX. 17. 1-3.

⁴⁹ Liv. Per. LXI.

⁵⁰ Става дума за откъси от т.нар. извлечения на император Константин Багренородни (старогр. “Εκλογαί”; лат. “Excerpta Constantiniana”) и от историческото съчинение на Йоан Цеца – “Βιβλος Ιστοριών”, известно още и като “Хилядите”.

⁵¹ Според Диодор, Перилай идва от Атина, докато съгласно версията, изложена от Лукиан, скулпторът е местен жител на Акрагант.

⁵² Pindar. Pyth. I. 95; Cic. Ver. II. 4. 73; Pis. 18.

⁵³ Polyb. XII. 25. 1-5; Diod. IX. 18 (= Const. Exc. 4, p. 286); XXXII. 25; Propert. Eleg. II. XXV. 11-12; Ovid. Trist. III. XI. 39-54; III. V. 53-54; Val. Max. IX. 2. ext. 9.

⁵⁴ Diod. IX. 19 (= Tzetz. Hist. I. 646-668.).

⁵⁵ Luc. Phal. I. 11-12.

⁵⁶ Luc. Phal. I. 6.

⁵⁷ **Abbott, E.** A History of Greece. Part II: From the Ionian Revolt to the Thirty Years' Peace. New York & London, 1892, p. 429.

⁵⁸ **Фрейзър, Дж.** Златната клонка. Част I. София, 2014, с. 336.

⁵⁹ Luc. Phal. I. 2.

⁶⁰ Ovid. Ibis. 439-440.

⁶¹ Val. Max. IX. 2. ext. 9.

⁶² Schol. Pind. Ol. III. 68a-68b.

⁶³ Данни от това съчинение се откриват под формата на коментари към някои от ръкописите, съдържащи хрониките на творилите през VI в. от н.е. Виктор Тунински и на Йоан Бикларийски. Поради тази причина в настоящото изследване използваме текста на “Consularia Caesaraugustana”, публикуван през 1894 г. от Т. Момзен под заглавието “Chronicon caesaraugustanorum reliquiae”, във втори том от поредицата “Chronica minora”, както и изданието на “Хроника” на Виктор Тунински, поместено в “Corpus Christianorum Series Latina. Vol. 173 A” от 2001 г., под редакцията на К. Кардел де Хартман.

⁶⁴ The New Cambridge Medieval History: Vol. I. с. 500 – с. 700. Ed. P. Fouracre. Cambridge, 2006, p. 172.

⁶⁵ Cons. Caes. ad a. 496; ad a. 497. Ed. Mommsen = Vic. Tun. Chr. 74a; 75a. Ed. de Hartmann.

⁶⁶ Използването на такъв анахронизъм като титлата “тиран” по отношение на овластяването на Бурдунел се тълкува от съвременни учени, като например Р. Колинс, в посока на това, че: “*he tried to set himself up as emperor, though where he did so is unfortunately not recorded. The distinctively Zaragozaan character of some of the Consularia's information may suggest that it was in this city, or at least in the Ebro valley, that Burdunellus made his bid for local authority*”. – **Collins, R.** Visigothic Spain (409–711). Oxford, 2004, p. 35.

⁶⁷ “*survival of Late Antique forms of exemplary punishment for political offenses, such as a failed bid to seize the throne*”. – **Collins, R.** Op. cit., p. 35, n. 71; повече за отношението и специфичните начини на отбелязване на победа над претенденти за

престола или над варварски владетели в късната Римска империя виж: **McCormick, M.** *Eternal Victory: Triumphal Rulership in Late Antiquity, Byzantium, and the Early Medieval West*. Paris, 1986, 80–130.

⁶⁸ В настоящото изложение ползваме английския превод на трактата от 1903 г., дело на А. Р. Алинсън – “Tortures and Torments of the Christian Martyrs”.

⁶⁹ “*many others likewise endured this form of punishment, whereof some did profess the Christian Faith; for indeed such was the rage and fury wherewith the Heathen did assail Christ’s faithful servants, that they did resuscitate and employ for their destruction all sorts of excessively cruel, but antiquated and old-fashioned, instruments of Martyrdom*”. – **Galtonio, A.** *Tortures and Torments of the Christian Martyrs*. London, 1903, p. 126.

⁷⁰ “*The brazen bull was allegedly used against a number of Christians during Roman persecutions*”. – **Semk, C.** *Playing the Martyr*. London, 2017, p. 51. Отново на същото място (р. 51–61) са приведени и редица примери как от края на XVI в. разказът за бронзовия бик все повече се превръща в мотив, използван в различни художествени произведения (напр. “*Emblematum liber*” на Жан-Жак Боасар, “*L’Art des devises*” на Пиер Ле Мойн), в които историята за злощастната слава на бронзовото изделие и преломната съдба на неговия създател и на неговия притежател се пречупват в морално-нравствен план като своеобразна алегория за „ироничното възмездие”, при което нечестивите хора ги застига нечестив край. Този литературен похват само показва още едно преосмисляне на символиката на разглеждания от нас метод на умъртвяване, който, подобно на сюжета в житията, е далеч от първоначалното значение, влагано в приложението на подобна практика в рамките на системата на кръвните забрани.

⁷¹ **Semk, C.** *Playing the Martyr*. London, 2017, p. 51.

⁷² Всъщност, въпросното предание за изгарянето на тримата евреи също може да се постави сред евентуалните примери за практикуването на безкръвни методи за умъртвяване на знатни личности, този път в контекста на еврейската общност. В трета глава от „*Книга на пророк Даниил*“ (Дан. 3: 1–23) се разказва как цар Навуходоносор свиква своите „*сатрапи, наместници, воеводи, върховни съдии, ковчезници, законоведци, съдници и всички областни управители*“, за да отдадат почит пред издигнатия по негова заповед златен истукан. Интересна за нас в случая е заплахата, че всеки от тях, „*който не падне и не се поклони, веднага ще бъде хвърлен в горяща огнена пещ*“. Случило се така, че трима евреи – Седрах, Мисах и Авденаго, които Навуходоносор по-рано бил „*поставил над делата в страната Вавилонска*“, отказали да се поклонят пред златния истукан, поради което ги застигнало царското наказание: „*Тогавата тия мъже бяха вързани с долните си и горните дрехи, с превръзки на глава и с другите си дрехи и бидоха хвърлени в горящата огнена пещ*“. В така представения разказ два момента представляват интерес в контекста на търсенето на доводи за спазването на забрана относно проливането на знатна кръв. Първо, изричното предупреждение, че всеки непоклонил се ще бъде изгорен или, казано по друг начин, предвижда се **безкръвен метод за убийство на лица със знатно потекло**, имайки предвид, че изброените лица, повикани от Навуходоносор, не са от простолюдието, а **сатрапи, наместници, областни управители** и т.н., т.е. неизбежно ще да са личности, които се ползват с определен благороднически статус. Второ, самите убити – тримата евреи, за които съвсем ясно е отбелязано, че са **управители на района на Вавилон**. Редно да отбележим в добавка към всичко това, че подобен сюжет, също загатващ за практикуване на безкръвно умъртвяване, и то не просто на местен управник, а на владетел, срещаме и в преданието за избавлението на лидийския владетел Крез от пламъците на

кладата, която неговият победител – персийският владетел Кир II, приготвил за него. Епизодът е отразен в една от одите на **Бакхилид** (Vaschyl. Ep. III. 23-62), както и в първа книга от „**История**” на **Херодот** (Hdt. I. 86), в която се казва как „*наредил бил Кир да се разпалат голяма клада и качил Крез на нея, окован във вериги*”. Изразените в същия пасаж предположения на „бащата на историята” дали Кир не принася Крез в жертва на някакво божество, или практикува определен ритуал, не противоречат на съвместното съществуване на въпросната кръвна забрана, дори напротив, при такива случаи тя просто ще се е въплътила в рамките на дадена религиозна система.

⁷³ Изход 32: 1–35.

⁷⁴ Жития на светиите. София, 1991 – електронен формат: <http://www.pravoslavieto.com/life/04.11_sv_Antipa_Pergamski.htm> (30. X. 2021 г.).

⁷⁵ Жития на светиите. София, 1991 – електронен формат: <http://www.pravoslavieto.com/life/09.20_sv_Evstatij_Plakida.htm> (30. X. 2021 г.).

⁷⁶ Редица други примери за раннохристиянски светци, застигнати от въпросната мъчителна смърт, са изложени в трактата на Галонио: **Gallonio, A.** Op. cit., 126–129.

⁷⁷ Pseud-Apollod. Bibl. II. IV. 3.

⁷⁸ Ovid. Met. IV. 617-619.

⁷⁹ **Кун, Н. А.** Старогръцки легенди и митове. София, 2019, с. 95.

⁸⁰ Ovid. Met. IV. 741-743.

⁸¹ Фрейзър, Дж. Цит. съч., с. 336.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Кабакчиев, Ю. Наблюдения върху тракийската държавност. София, 2000 [Kabakchiev, Yu. Nablyudeniya varhu trakiyskata darzhavnost. Sofiya, 2000].

Кун, Н. А. Старогръцки легенди и митове. София, 2019 [Kun, N. A. Starogratski legendi i mitove. Sofiya, 2019].

Попов, Д. Тракология. София, 1999 [Popov, D. Trakologiya. Sofiya, 1999].

Тачева, М. Царете на Древна Тракия. София, 2006 [Tacheva, M. Tsarete na Drevna Trakiya. Sofiya, 2006].

Фол, Ал. История на българските земи в древността до края на III в. пр. Хр. София, 2008 [Fol, Al. Istoria na balgarskite zemi v drevnostta do kraia na III v. pr. Hr. Sofia. 2008].

Фол, Ал. Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха. София, 1975 [Fol, Al. Trakia i Balkanite prez ranneolinisticheskata epoha. Sofiya, 1975].

Фрейзър, Дж. Златната клонка. Част I. София, 2014 [Freyzar, Dzh. Zlatnata klonka. Chast I. Sofiya, 2014].

Abbott, E. A History of Greece. Part II: From the Ionian Revolt to the Thirty Years' Peace. New York & London, 1892.

Badian, E. Philip II and Thrace. – Pulpudeva. Semaines philippopolitaines de l'histoire et de la culture thrace. Plovdiv, 1983, 57–71.

Baron, S. A Description of the Kingdom of Tonqueen. – A General Collection of the Best and Most Interesting Voyages and Travels in All Parts of the World, Vol. IX. Ed. J. Pinkerton. London, 1811, 656–707.

Bellonci, M. Nota introdutiva – Il Milione di Marco Polo. Milano, 2003.

- Blass, F.** Neue Papyrusfragmente im ägyptischen Museum zu Berlin. II. Lexikon zu Demosthenes' Aristokratea. – *Hermes*, 17, Berlin, 1882, 148–163.
- Bowdich, T. E.** Mission from Cape Coast Castle to Ashantee. London, 1819.
- Clinton, H.** An Epitome of the Civil and Literary Chronology of Greece from the Earliest Accounts to the Death of Augustus. Oxford, 1851.
- Collins, R.** Visigothic Spain (409–711). Oxford, 2004.
- Dapper, O.** Naukeurige Beschrijvinge der Afrikaensche Gewesten. Tweede deel. Amsterdam, 1676.
- Ellis, A. B.** The Ewe-speaking Peoples of the Slave Coast of West Africa. London, 1890.
- Frazer, J. G.** The Golden Bough. A Study in Magic and Religion. Vol. III. Part II. Taboo and the Perils of the Soul. London, 1911.
- Fytche, A.** Burma, Past and Present. Vol. I. London, 1878.
- Gallonio, A.** Tortures and Torments of the Christian Martyrs. London, 1903.
- Gottschling, E.** The Bawenda: A Sketch of Their History and Customs. – The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Vol. 35, 1905, 365–386.
- Hamilton, A.** A New Account of the East Indies. – A General Collection of the Best and Most Interesting Voyages and Travels in All Parts of the World, Vol. VIII. Ed. J. Pinkerton. London, 1811, 258–523.
- Harding, P.** The Story of Athens: The Fragments of the local chronicles of Attika. London & New York, 2008.
- Kaempfer, E.** The History of Japan: Together with a Description of the Kingdom of Siam 1690–92. Transl. J. G. Scheuchzer. Vol. I. Glasgow, 1906.
- La Loubère, S.** Du Royaume de Siam. Amsterdam, 1691.
- MacLean, J.** A Compendium of Kafir Laws & Customs. Grahamstown, 1906.
- McCormick, M.** Eternal Victory: Triumphal Rulership in Late Antiquity, Byzantium, and the Early Medieval West. Paris, 1986.
- Pallegoix, J-B.** Description du royaume Thai ou Siam. Tome Premier. Paris, 1854.
- Riccardo.** Liber peregrinationis (=A Christian Pilgrim in Medieval Iraq: Riccoldo da Montecroce's Encounter with Islam. Transl. & ed. by R. George-Tvrtkovic. Turnhout, 2012.
- Roscoe, J.** Further Notes on the Manners and Customs of the Baganda. – The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Vol. 32, 1902, 25–80.
- Semk, C.** Playing the Martyr. London, 2017.
- Sibree, J.** Madagascar and Its People. London, 1870.
- Smith, W. R.** Lectures on the Religion of the Semites. London, 1923.
- Temple, R. C.** The “Bloody Hand” at Mandalay – The Rise of a Myth. – The Indian Antiquary, XXIX, Bombay, 1900, 199–200.
- The Book of Ser Marco Polo. Transl. & ed. by sir H. Yule. London, 1903.
- The New Cambridge Medieval History: Vol. I. c. 500 – c. 700. Ed. P. Fouracre. Cambridge, 2006.
- Vulpe, R.** La succession des rois Odryses. – *Istros*, vol. II, Bucarest, 1934, 1–19.
- Wilson, C. T., R. W. Felkin.** Uganda and the Egyptian Soudan. Vol. I. London, 1882.
- Yule, H.** A Narrative of the Mission Sent by the Governor-General of India to the Court of Ava in 1855 with Notices of the Country, Government, and People. London, 1858.